

ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΙΟΙ

Ανθρακίτης Μεθόδιος. Γεννήθηκε στην Καμινιά ή Καμινιά Ζαγορίου το 1660 και πέθανε στα Γιάννενα πριν το 1749. Κληρικός, έκανε σπουδές στα Γιάννενα και στη Βενετία (1697-1708). Δίδαξε σε σημαντικές σχολές των ελληνικών κοινοτήτων, όπως η σχολή Κυρίτζη Καστοριάς, Σιάτιστας και οι σχολές Γκιόνμα και Επιφανίου Ιωαννίνων. Επηρεασμένος από τις θεωρήσεις των Descartes και Malebranche, που έργα τους μετέφρασε στα ελληνικά, εισήγαγε για πρώτη φορά τη διδασκαλία των ανωτέρων μαθηματικών. Επανέφερε τη "μονολεκτική ψυχαγωγία" στη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών, αντί της "πολλαπλής" και εισήγαγε τη διδασκαλία της φιλοσοφίας κατά το νεωτεριστικό τρόπο των Ευρωπαίων. Οι μοντέρνες φιλοσοφικές ιδέες του, η αμφισβήτηση της αριστοτελικής αυθεντίας και κυρίως οι απόψεις του Μολίνου για το συνδυασμό των θέσεων φιλοσοφίας και θεολογίας τον έφεραν αντιμέτωπο με κύκλους του Οικουμενικού Πατριαρχείου, κατηγορήθηκε ως άθεος και καταδικάστηκε χωρίς απολογία το 1723. Με απόφαση της Ιεράς Συνόδου καθαιρέθηκε από κληρικός, η διδασκαλία του απαγορεύτηκε και τα φιλοσοφικά του έργα κήηκαν. Αργότερα απαλλάχτηκε των κατηγοριών και υποχρεώθηκε να υπογράψει ομολογία πίστης στα δόγματα της Ορθοδοξίας. Η καταδίκη και περιθωριοποίησή του είχε αντίκτυπο στην περαιτέρω πορεία της σχολής του Γκιόνμα.

Βαρδαλάχος Κωνσταντίνος. Λόγιος με καταγωγή από τη Χίο, γεννήθηκε στο Κάιρο το 1755 και πέθανε το 1830. Σπούδασε στην Ιταλία μαθηματικά, φυσική, ιατρική. Εκεί γνώρισε και τον Ιωάννη Καποδίστρια. Δίδαξε στις σχολές Βουκουρεστίου και Χίου. Έχοντας φιλελεύθερες ιδέες, ακολούθησε το πνεύμα του κοραϊσμού. Ανάμεσα στα έργα του άξια μνείας παραμένουν η Φυσική Πειραματική (1812) και η Ρητορική Τέχνη (1815), ενώ παράλληλα ασχολήθηκε με μεταφράσεις αρχαίων ελληνικών κειμένων. Οι νεωτεριστικές του πεποιθήσεις εκφράζονται στην άποψή του: Ας μην αποδίδουμε τυφλό σεβασμό σε όλα όσα έγραψαν οι παλαιοί. Η αρχαιότης δεν αξίζει ως σύστημα φιλοσοφίας.

Βασιλόπουλος Μπαλάνος. Κληρικός, γόνος ισχυρής οικογένειας των Ιωαννίνων, που ανήκε στο περιβάλλον του μητροπολίτη Ιωαννίνων, ανέλαβε μετά την καταδίκη του Μεθόδιου Ανθρακίτη, τη διεύθυνση της σχολής Γκιόνμα στα Ιωάννινα το 1723. Με την ανάληψη της σχολαρχίας από το Μπαλάνο (1723-1760), εγκαινιάζεται για τη σχολή αυτή μια νέα περίοδος ως την κήρυξη της ελληνικής επανάστασης το 1821. Στη διάρκειά της, η σχολή έγινε κέντρο του σχολαστικισμού, καταδικάζοντας κάθε νεωτεριστική ευρωπαϊκή θεώρηση του κόσμου. Η επωνυμία της μεταβάλλεται σε Μπαλαναία, διότι η διεύθυνσή της περνούσε αποκλειστικά σε μέλη της οικογένειας Μπαλάνου. Ο Μπαλάνος Βασιλόπουλος, αν και μαθητής του Μεθόδιου Ανθρακίτη, απέφυγε συστηματικά κάθε νεωτερισμό, ακολουθώντας πιστά το γράμμα της παράδοσης, γεγονός που φαίνεται να συνδέεται με το ότι οι ορίζοντες των σπουδών του δεν διευρύνθηκαν ποτέ πέραν των Ιωαννίνων. Έδωσε στη σχολή του Γκιόνμα την ονομασία Αρχιγυμνάσιον των Ιωαννίνων. Τροποποιώντας το πρόγραμμα σπουδών της σχολής, κατάργησε όλα τα νεωτεριστικά μαθήματα που είχαν εισαγάγει οι Σουγδουρής και Ανθρακίτης και εστιάστηκε στη διδασκαλία της Γραμματικής, την ερμηνεία των Πατερικών κειμένων και την κορυφαία φιλοσοφία. Επανάφερε την "πολλαπλή ψυχαγωγία" στη διδασκαλία των αρχαίων, που ο Ανθρακίτης είχε καταργήσει και διατήρησε τη διδασκαλία των μαθηματικών με βάση τα έργα των Ευκλείδη, Πρόκλου και άλλων αρχαίων Ελλήνων. Τα σχολικά εγχειρίδια που ο ίδιος συνέταξε κρίθηκαν απ' τους συγχρόνους του ως ανεπαρκή.

Βασιλόπουλος - Μπαλάνος Κοσμάς. Γιος του Μπαλάνου Βασιλόπουλου, διαδέχτηκε τον πατέρα του στη σχολαρχία Μπαλαναίας σχολής, όπου και παρέμεινε για αρκετά χρόνια (1760-1799). Οι σπουδές του περιορίζονται μόνο στη Μπαλαναία σχολή. Ακολουθώντας το πνεύμα του προκατόχου του, πολέμησε κάθε νεωτεριστική ιδέα. Επί των ημερών του η σχολή έχασε το κύρος της και γνώρισε την παρακμή.

Βενιαμίν Λέσβιος. Γεννήθηκε στο Πλωμάρι της Λέσβου το 1759 και πέθανε στο Ναύπλιο το 1824. Ιερομόναχος, σπούδασε στο Πανεπιστήμιο της Πίζας και στην Πολυτεχνική Σχολή του Παρισιού. Διακρίθηκε ως δάσκαλος των φιλοσοφικών και επιστημονικών μαθημάτων στην Ακαδημία των Κυδωνιών και στις σχολές της Μυτιλήνης, της Κωνσταντινούπολης, του Βουκουρέστιου και Ιασίου, της Σμύρνης και της Ύδρας. Υπήρξε μέλος της Φιλικής Εταιρείας, αγωνιστής της επανάστασης του 1821 και αξιωματούχος της Προσωρινής Διοίκησης της Ελλάδας. Κατηγορήθηκε ως άθεος και γνώρισε το διωγμό της

Εκκλησίας, έως ότου αναγκάστηκε να υποβάλει ομολογία πίστεως το 1805. Στο έργο του, που εκτείνεται σε πολλά γνωστικά πεδία, περιλαμβάνονται έργα μαθηματικά (Στοιχεία Αριθμητικής, Γεωμετρίας Ευκλείδου Στοιχεία, Στοιχεία Άλγεβρας και Τριγωνομετρία), φιλοσοφικά (Στοιχεία της Μεταφυσικής, Στοιχεία Ηθικής) και φυσιογνωστικά (Στοιχεία Φυσικής, Μετεωρολογικά Σχήματα). Σ' αυτά είναι διακριτές επιρροές από τις νεωτεριστικές ευρωπαϊκές ιδέες, ανθρώπων όπως οι Descartes, Locke, Condillac, Destutt de Tracy, Cabanis, Γαλιλαίου, Newton, Huygens, τις οποίες ο Βενιαμίν είχε είχε γνωρίσει στην περίοδο των σπουδών στο εξωτερικό.

Βλάχος Γεράσιμος. Φιλόσοφος, θεολόγος και φιλόλογος. Γεννήθηκε στο Χάνδακα της Κρήτης το 1605 / 1607 και πέθανε στη Βενετία το 1685. Ακολουθώντας την αριστοτελική φιλοσοφία, υπήρξε υπομνηματιστής του Αριστοτέλη και χρημάτισε "Διδάσκαλος των επιστημών κατ' αμφοτέρας τας διαλέκτους" στο σχολείο της ελληνικής κοινότητας της Βενετίας (1655-1662).

Βλεμμίδης Νικηφόρος. Σε ηλικία 7 ετών έφυγε με τους γονείς του από την Κωνσταντινούπολη. Σπούδασε στη Νίκαια ιατρική, στο χρονικό διάστημα 1216-1223. Το 1239-1240 ταξίδεψε στο Άγιο Όρος, στη Θεσσαλονίκη, στη Λάρισα και στην Οχρίδα με σκοπό να συγκεντρώσει χειρόγραφα στα πλαίσια της προσπάθειας επανέκδοσης των αρχαίων κειμένων. Η Φυσική του παρέμεινε ένα σημαντικό εγχειρίδιο διδασκαλίας από τον 13ο αιώνα κ.ε.

Βούλγαρις Ευγένιος. Ιεροδικάνος, γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1716 και πέθανε στη Μόσχα το 1806. Μετά τα εγκύκλια μαθήματα στην Κέρκυρα σπούδασε στην Πάδοβα φιλοσοφία, μαθηματικά, θεολογία και ελληνική φιλολογία και στο διάστημα από το 1742-1761 διακρίθηκε ως δάσκαλος στη Μαρουτσαία σχολή των Ιωαννίνων, στη σχολή της Κοζάνης, στη σχολή Άθωνος του Άγιου Όρους και στην Πατριαρχική Ακαδημία της Κωνσταντινούπολης. Με τις νεωτεριστικές του θεωρήσεις ανέτρεψε τον κορυδαλισμό που είχε κυριαρχήσει στα σχολεία των ελληνικών κοινοτήτων τον 17ο αιώνα, κάνοντας γνωστές μέσα από το έργο του οι ιδέες των Leibniz, Wolff, Locke, Gravesande, Newton. Στο έργο του, όπου αποτυπώνεται η εντυπωσιακή του κατάρτιση σε ένα ευρύ φάσμα επιστημονικών κλάδων, συμπεριλαμβάνονται έργα φιλοσοφίας, λογικής, φυσικής, κοσμολογίας και θεολογίας. Στο μεταφραστικό του έργο περιλαμβάνονται σημαντικά κείμενα της εποχής, όπως μέρος του Δοκιμίου για την ανθρώπινη νόηση του Locke, τα Στοιχεία Μεταφυσικής του A. Genovese, η Λογική και Μεταφυσική του J. B. Du Hamel, η Λογική του Pourchot, η Εισα-

γωγή εις την Φιλοσοφίαν του G. J. Gravesande, η Φυσική του Wucherer, τα Στοιχεία Αριθμητικής και Γεωμετρίας του Wolff, τα Στοιχεία Γεωμετρίας του Tacquet. Πρωτότυπο έργο αποτελούν η Λογική, τα Στοιχεία Μεταφυσικής, τα Αρέσκοντα τοις Φιλοσόφοις, το Περί Συστήματος του Παντός, το Περί Παλιρροιών, το Σχεδιάσμα περί Ανεξιθρησκείας, η Ορθόδοξος Ομολογία, κ.α. Από το 1772 ο Βούλγαρις διετέλεσε σύμβουλος της Μεγάλης Αικατερίνης της Ρωσίας και από το 1776-79 Αρχιεπίσκοπος Σλαβωνίας και Χερσώνος.

Γαζής Άνθιμος. Γεννήθηκε το 1758 και πέθανε το 1820. Θεωρείται από τους πιο σημαντικούς εκπροσώπους του νεοελληνικού Διαφωτισμού, έχοντας στο ενεργητικό του πλούσιο πνευματικό έργο, όπως η έκδοση του πρώτου ελληνικού περιοδικού "Ερμής ο Λόγιος" (Βιέννη 1810-1821) και το Ελληνικό Λέξικό (1806-1816). Ένα από τα δημοφιλέστερα βιβλία του για την εποχή εκείνη είναι η μετάφραση στα ελληνικά της Γραμματικής των Φιλοσοφικών Επιστημών του B. Martin, που κυκλοφόρησε στη Βιέννη το 1799. Το έργο του Martin δεν δίνεται ως απλή μετάφραση, αλλά εμπλουτίζεται με περαιτέρω σχόλια από το Γαζή, ενώ είναι εμφανής η ιδιαίτερη φροντίδα που ο μεταφραστής καταβάλλει για την απόδοση των νέων επιστημονικών όρων στην ελληνική.

Γλυτζούνης Μανούλ. Γεννήθηκε στη Χίο το 1530/40. Έζησε και πέθανε στη Βενετία το 1596. Υπήρξε μαθητής του λογίου Μιχαήλ-Ερμόδωρου Λήσταρχου. Χάρη στα κληροδοτήματά του ιδρύθηκε το πρώτο ελληνικό σχολείο ορθόδοξων στη Χίο. Ο ίδιος εξέδωσε τη Λογαριαστική, ένα βιβλίο πρακτικής αριθμητικής για τις ανάγκες των εμπορευομένων της εποχής, το οποίο μέχρι τον 19ο αιώνα εκδόθηκε πολλές φορές.

Γοβδελάς Δημήτριος. Διάδοχος του Στεφάνου Δούγκα στην Ακαδημία του Ιαίου, διατήρησε τη θέση του εκεί μέχρι την οριστική διακοπή της λειτουργίας της στα 1821. Αναλαμβάνοντας τη δέυθυνση της σχολής (1816) συνέβαλε στην αναμόρφωση του προγράμματος σπουδών του ανώτερου κύκλου, δίνοντας έμφαση στη διδασκαλία των φυσικών επιστημών. Εκτείνοντας τη διδακτική του δραστηριότητα σε έναν ευρύ κύκλο αντικειμένων, δίδαξε μαθηματικά (άλγεβρα, μαθηματική ανάλυση, γεωμετρία, τριγωνομετρία, αστρονομία), φυσική (πειραματική φυσική, μηχανική, υδραυλική, οπτική) και χημεία, φιλοσοφία (μεταφυσική, οντολογία, λογική, κοσμολογία, ψυχολογία, ηθική), θεολογία και στοιχεία φυσικού και εθνικού δικαίου. Χάρη στις δικές του προσπάθειες η σχολή εμπλουτίστηκε με όργανα χημείας και πειραματικής φυσικής, κατά το πρότυπο των ευρωπαϊκών ειωθότων.

Γορδάτος Κωνσταντίνος. Γεννήθηκε στη Χίο γύρω στα 1690 και πέθανε πιθανόν στη Χίο το 1750. Σπούδασε στην Κωνσταντινούπολη, όπου και ανέπτυξε στενές σχέσεις με κύκλους λογίων της εποχής. Σημαντικό έργο του το Εγχειρίδιον περί της των σφαιρών χρήσεως (Βενετία, 1730).

Δαμωδός (Δαμοδός) Βικέντιος. Γεννήθηκε και πέθανε στα Χαβριάτα της Κεφαλονιάς (1700-1752). Σε νεαρή ηλικία εγκαταστάθηκε στη Βενετία, όπου και σπούδασε στη Φλαγγίνειο Σχολή, με σημαντικό, μεταξύ των δασκάλων του, τον Αντώνιο Κατήφορο, γνώστη των έργων γαλλικής φιλοσοφίας και αγγλικής φυσιολογίας. Μετά από μακρόχρονη παραμονή του στην Ιταλία, επέστρεψε την Κεφαλλονιά, όπου και ίδρυσε σχολή στα Χαβριάτα. Ασχολήθηκε με θέματα φυσιολογίας, λογικής, ηθικής και ρητορικής. Με το έργο του συνέβαλε στη διάδοση των νεωτεριστικών ιδεών στις κοινότητες του ελληνισμού.

Δάρβαρις Δημήτριος Νικολάου. Γεννήθηκε το 1757 στην Κλεισούρα της Δυτικής Μακεδονίας. Στα 1769 εγκαταστάθηκε στη σερβική πόλη του Σεμλίνου (Zemun), όπου ανθούσε η ελληνική παροικία και ο πατέρας του διατηρούσε εμπορικό κατάστημα. Φοίτησε στο γερμανικό και σερβικό σχολείο της πόλης και στο λατινο-σλαβικό σχολείο της γειτονικής πόλης Ruma. Στο Νόβισαντ της Σερβίας και στην Ακαδημία Βουκουρεστίου (1777-1780) πραγματοποίησε σπουδές στα αρχαία ελληνικά. Στη συνέχεια σπούδασε φιλολογία και φιλοσοφία στα πανεπιστήμια της Halle και της Λειψίας (1780-1783). Με την επιστροφή του στο Σεμλίνο εργάστηκε ως οικοδιδάσκαλος. Στα 1795 εγκαταστάθηκε στη Βιέννη, όπου αφοσιώθηκε στη συγγραφή διδακτικών εγχειριδίων στην ελληνική και σερβική γλώσσα. Πέθανε στη Βιέννη το 1823. Επηρέαστηκε από τις παιδαγωγικές αντιλήψεις του J. Pestalozzi. Εντελώς πρωτοποριακή για την εποχή του είναι η πρότασή του για την ανάγκη σύνταξης ειδικών οδηγιών για το δάσκαλο, που αφορούν στη χρήση των διδακτικών εγχειριδίων και στη μέθοδο διδασκαλίας. Πρωτοποριακή επίσης είναι η πρότασή για ίδρυση τρωφίων με στόχο την εκπαίδευση διδασκάλων, των οποίων την επιμόρφωση σε θέματα γενικής και ειδικής διδακτικής κρίνει απαραίτητη.

Δημητρίου Θωμάς Σιατιστεύς. Ασχολήθηκε με θέματα πρακτικής αριθμητικής. Το έργο του Χειραγωγός Έμπειρος της πραγματείας, που εκδόθηκε στη Βιέννη, αποσκοπεί να εφοδιάσει τους εμπόρους των ελληνικών κοινοτήτων με τις απαραίτητες γνώσεις του εμπορίου, δίνοντας πληροφορίες για τα μέτρα μήκους και βάρους που συναντά κανείς σε όλες τις χώρες της Ευρώπης.

Δούκας Μ. Κ. Ασχολήθηκε με ζητήματα πρακτικής αριθμητικής, απαραίτητα στους εμπόρους των ελληνικών παροικιών. Στο προοίμιο του έργου του Πρακτική Αριθμητική (Βιέννη 1820), ένα βιβλίο ερανοστικού χαρακτήρα με προσωπικές προσθήκες του μεταφραστή, επιδιώκει τη γνωριμία του ελληνικού αναγνωστικού κοινού με το αριθμητικό έργο του Σ. Γκουντζ, δασκάλου των μαθηματικών και σχολάρχου στην Πράγα.

Ζαβείρας Γεώργιος. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα της Μακεδονίας το 1744 και πέθανε στη Σαβαδασιάλλα το 1804. Ήταν γνωστός στους κύκλους των Ελλήνων της Ουγγαρίας. Ασχολήθηκε με θέματα αστρονομίας. Η ουρανογραφία του, με τίτλο Μέθοδος αστρογνώσις, ήτις διδάσκει άνευ σφαίρας ή πίνακος ουρανίου την γνώση των διασημοτέρων αστερών των εν της Ουγγαρίας ορίζοντι φαινομένων, που εκδόθηκε στην Πέστη αποτελεί έργο χωρίς ιδιαίτερη αξία για τον επιστημονικό κόσμο της εποχής. Ανέκδοτα έργα του σώζονται στη Βιβλιοθήκη του ελληνικού σχολείου της Πέστης.

Ζαφαράνας Σπυρίδων. Μοναχός και λόγιος από την Κεφαλλονιά (γύρω στα 1770 -1830). Ασχολήθηκε με θέματα ναυτικής επιστήμης. Το έργο του Του Ναυκλήρου Εφημερινή εις το πέλαγος (Κων/πολις 1803), φιλοδοξεί να προσφέρει μια εύκολη μέθοδο σε όσους ταξιδεύουν, για να ελέγχουν την πορεία του караβιού στην ανοιχτή θάλασσα.

Ηλιάδης Θεοδόσιος. Γιος του ιατροφιλοσόφου Μανασσή Ηλιάδη, που πρώτος εισηγάγε τη διδασκαλία της χημείας στην Ηγεμονική Ακαδημία Βουκουρεστίου το 1780, μεγάλωσε στο Βουκουρέστι. Το ενδιαφέρον του για τη νέα επιστήμη της χημείας ενεργοποιήθηκε από όσα ο Γαζής πραγματεύεται στη Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών του Martin, πράγμα που σταδιακά τον ώθησε στην έκδοση της μετάφρασης της Χημικής Φιλοσοφίας του Fourcroy. Το έργο του Fourcroy θεωρήθηκε σταθμός στη διάδοση των νεότερων χημικών γνώσεων και γνώριζε την εποχή εκείνη σημαντική επιτυχία στην Ευρώπη.

Θεοτόκης Νικηφόρος. Ιερωμένος, γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1731 και πέθανε στη Μόσχα το 1800. Μετά τα βασικά μαθήματα στη γενέθλια πόλη, σπούδασε στα πανεπιστήμια Μπολόνιας και Πάδοβας φιλοσοφία, ιατρική, φυσική, μαθηματικά (1749-1757). Και μετά την επιστροφή του δίδαξε στο Κοινό Φροντιστήριο της Κέρκυρας, στην Πατριαρχική Ακαδημία της Κωνσταντινούπολης και στην Αυθεντική Ακαδημία του Ιασιού, όπου και συνέταξε ένα έργο γεωγραφίας, η οποία εκδόθηκε χρόνια μετά στη Βιέννη. Θεωρείται από τους πιο σημαντικούς εισηγητές των νέων επιστημονικών ιδεών και ιδιαίτερα

των απόψεων του νευτωνισμού στον ελλαδικό χώρο. Αξιόλογο έργο του είναι τα *Στοιχεία Φυσικής* και τα *Στοιχεία Μαθηματικών*.

Ιωαννίδης Π. Σμυρναίος. Λόγιος του 19ου αιώνα, με πολλές γνώσεις στον τομέα των φυσικών επιστημών και σημαντική εκδοτική δραστηριότητα. Υπήρξε εκδότης του Μουσείου ή Εφημερίδος Ελληνικής Φιλολογικής Επιστημονικής και Τεχνικής, που φιλοδοξούσε να κοινοποιήσει τις ανακαλύψεις και γνώσεις των Ευρωπαίων στη φιλολογία, τις τέχνες και επιστήμες καθώς και της εφημερίδας Αθηνά, μιας εφημερίδας με φιλολογικό, επιστημονικό, πολιτικό και εμπορικό χαρακτήρα κατά τα πρότυπα των Γάλλων της εποχής εκείνης.

Ιώσηπος Μοισιόδαξ. Γεννήθηκε στην Τσερναβόδα της Β. Α. Βουλγαρίας περίπου το 1725 και πέθανε στο Βουκουρέστι το 1800. Υπήρξε ιεροδικάκος και μαθητής του Ευγενίου Βουλγάρως στη σχολή του Άθωνος του Αγίου Όρους. Σπούδασε στην Πάδοβα, όπου μεταξύ άλλων παρακολούθησε τα μαθήματα πειραματικής φιλοσοφίας του Giovanni Polini. Δίδαξε και διηύθυνε στην Αυθεντική Ακαδημία του Ιασίου προκαλώντας με τις νεωτεριστικές απόψεις του την κριτική των συντηρητικών της ελληνικής κοινότητας, διότι με τα "μπακάλικα" μαθήματά του απομακρυνόταν από το ύφος των κειμένων του Ευγενίου.

Κανέλος Στέφανος. Λόγιος του 19ου αιώνα, ο οποίος δίδαξε μαθηματικά και φυσική ιστορία στην Ηγεμονική Ακαδημία του Βουκουρεστίου.

Καπετανάκης Μανουήλ & Κυριακός. Οι αδελφοί Καπετανάκη έδρασαν στη Βιέννη στις αρχές του 19ου αιώνα. Έχουν στο ενεργητικό τους μεταξύ άλλων έργα γεωγραφίας και φυσικής ιστορίας. Τόσο στη φυσική ιστορία όσο και στη γεωγραφία φέρουν επιρροές της γερμανικής σχολής. Μεταφράζουν έργα του Γερμανού γεωγράφου Christian Adam Gaspar και του φυσιολόγου Φραγκίσκου Ιωάννη Βερτούχ, προσπαθώντας να αναπροσαρμόσουν το υλικό τους στα δεδομένα του ελλαδικού χώρου.

Κορδαλέας Θεόφιλος. Γεννήθηκε και πέθανε στην Αθήνα (1574-1646). Σπούδασε στην Ιταλία, στο πανεπιστήμιο της Πάδοβας, όπου και γνώρισε τη νεο-αριστοτελική φιλοσοφία του Cesare Cremonini. Μεταφέροντας αυτή τη νεο-αριστοτελική οπτική, θεωρείται ο πιο σημαντικός φιλόσοφος, το έργο του οποίου κυριάρχησε στις ελληνικές κοινότητες του 17ου αιώνα. Με τη διδασκαλία του εστιάστηκε στη μελέτη των αυθεντικών κειμένων του Αριστοτέλη, απομακρυνόμενος από την συχνά παραπλανητική μελέτη των έως τότε κυκλοφορούντων υπομνημάτων των αριστοτελικών κειμένων. Με τον τρόπο

αυτό επιδίωκε τη γνωριμία με τον πραγματικό Αριστοτέλη. Τα υπομνήματά του στα αριστοτελικά συγγράμματα αποτέλεσαν τη μόνη επίσημη αποδεκτή από την Εκκλησία διδασκαλία της φιλοσοφίας στις σχολές των ελληνόφωνων κοινοτήτων.

Κούμας Κ. Μ. Λόγιος του κύκλου του Κοραή και ένας από τους σημαντικότερους δασκάλους του Γένους. Γεννήθηκε στη Λάρισα το 1777 και πέθανε στην Τεργέστη το 1836. Δίδαξε για χρόνια στο Φιλολογικό Γυμνάσιο Σμύρνης, διηύθυνε την Πατριαρχική Σχολή της Κωνσταντινούπολης και ίδρυσε το Φιλολογικό Γυμνάσιο της Σμύρνης που διηύθυνε επί σειρά ετών. Ακολουθώντας τις επιταγές της εποχής, ενσωμάτωσε στο πρόγραμμα των μαθημάτων του καθαρά και εφαρμοσμένα μαθηματικά, πειραματική φυσική και γεωγραφία. Με τη μακρά θητεία του στο χώρο της εκπαίδευσης συνειδητοποίησε την ανάγκη ανασυγκρότησής της και δημοσίευσε στο Λόγιο Ερμή το 1819 προτάσεις για μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση βασισμένη στα γερμανικά πρότυπα. Πέραν των στοιχειωδών γνώσεων, γραφής και ανάγνωσης, τα σχολεία της βασικής εκπαίδευσης, αποσκοπώντας να διαμορφώσουν πολίτες ενταγμένους στην σύγχρονη για την εποχή κοινωνία, έπρεπε, κατά τον Κούμα, να παρέχουν γνώσεις αριθμητικής, γεωμετρίας και αρχιτεκτονικής, γεωγραφίας, φυσικής ιστορίας, πειραματικής φυσικής, εθνικής και παγκόσμιας ιστορίας, αλλά και ιερά κατήχηση και μαθήματα ηθικής. Ο Κούμας άφησε ένα μεγάλο συγγραφικό και μεταφραστικό έργο. Ανάμεσα στα έργα του ανήκουν οι 8 τόμοι της Σειράς Στοιχειώδους των Μαθηματικών και Φυσικών Πραγματειών, η Χημείας Επιτομή του P. Adet, η Σύνοψις της Ιστορίας της Φιλοσοφίας του W. G. Tennemann, το Σύνταγμα Φιλοσοφίας, η Ιστορική Χρονολογία του F. Schoell, η Σύνοψις των Επιστημών, η Σύνοψις της Παλαιάς Γεωγραφίας του P. F. Achat Nitsch και το πολύτομο έργο του Ιστορία των Ανθρωπίνων Πράξεων.

Κωνσταντίνος Γρηγόριος. Ένας από τους πιο σημαντικούς εκπροσώπους του νεοελληνικού Διαφωτισμού, καταγόμενος από τις Μηλιές του Πηλίου (1758-1844). Πολυμαθής και γνώστης ξένος γλωσσών, ολοκλήρωσε τις σπουδές του σε γνωστά σχολεία των ελληνικών κοινοτήτων και σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Υποστήριξε την εισαγωγή νέων επιστημονικών απόψεων και παιδαγωγικών μεθόδων και επεσήμανε την ανάγκη χρήσης της καθομιλουμένης ελληνικής στο χώρο της εκπαίδευσης. Χάρη στις δικές του προσπάθειες ολοκληρώθηκαν το 1815 οι εργασίες ανέγερσης του νέου διδακτηρίου της Μηλιωτικής Κοινής του Γένους Σχολής.

Μακραιοσ Σέργιος. Γνωστός λόγιος του 18ου αιώνα. Υπήρξε ο καλύτερος μαθητής του Θεοφάνη στη σχολή της Φουρνάς Ευρυτανίας. Διετέλεσε σχολάρχης της Πατριαρχικής Ακαδημίας στην Κωνσταντινούπολη στο διάστημα 1778-1790 και ίσως για δεύτερη φορά από το 1794 ως το 1801. Η στάση του χαρακτηρίζεται από προσανατολισμό στην παράδοση και άρνηση να ακολουθήσει τις νεωτεριστικές ιδέες, πράγμα που επηρέασε τη σχολή αρνητικά.

Μελέτιος (Μήτρος). Λόγιος του 18ου αιώνα από τα Ιωάννινα. Με το γεωγραφικό του έργο εισήγαγε νεωτεριστικά στοιχεία στη μεθοδολογική προσεγγίση του αντικειμένου, αν και στην Επιτομή της Αστρονομίας του τάσσεται υπέρ του γεωκεντρικού συστήματος. Αντιμετωπίζοντας τον κόσμο σαν μια μεγάλη πόλη ανθρώπων, προσπάθησε να συνδυάσει γενικότερες γεωγραφικές γνώσεις με αναφορές σε τοπικό επίπεδο (ελλαδικός χώρος). Στο έργο του ενσωματώνονται πλην των γεωγραφικών, γνώσεις φυσικής ιστορίας, πολιτικής και χρονογραφικής.

Νοταράς Χρυσάνθος. Σημαντικός λόγιος του 18ου αιώνα, ο οποίος με προτροπή του ηγεμόνα Κωνσταντίνου Brincoveanu ανέλαβε το 1707 την αναβάθμιση της Ακαδημίας του Βουκουρεστίου. Στο πρόγραμμα της σχολής, ιδιαίτερα του ανωτέρου κύκλου, που με δική του συναίνεση διαμορφώθηκε, είναι σαφής η εγκατάλειψη του σχολαστικού και θεολογικού χαρακτήρα των σπουδών, η στροφή προς τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς, τη φιλοσοφία και τις φυσικές επιστήμες, όσον αφορά τον ανώτερο κύκλο μαθημάτων.

Παμπλέκης Χριστόδουλος. Λόγιος από την Ακαρνανία, γεννήθηκε στο Μπαμπίνι Ξηρομέρου το 1733 και πέθανε στη Λειψία το 1793. Εργάστηκε για πολλά χρόνια ως οικοδιδάσκαλος στην ελληνική παροικία της Βιέννης. Εκφράζοντας ακραίες θέσεις σε θρησκευτικά ζητήματα και επικρίνοντας τη συμπεριφορά του κλήρου, δέχτηκε οξύτατη επίθεση από τον δάσκαλο του στη σχολή του Αγίου Όρους Ευγένιο Βούλγαρη καθώς και από εκκλησιαστικούς κύκλους της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Βιέννης.

Παπαδόπουλος Νικόλαος. Λόγιος του 19ου αιώνα, που ενδιαφέρθηκε για θέματα ιστορίας και θεωρίας του εμπορίου. Ακολουθώντας την πεποίθηση των Γάλλων διαφωτιστών, ότι το εμπόριο έχει ιδιαίτερη σημασία για την ανάπτυξη των κοινωνιών και την ενίσχυση γνωστικών τομέων όπως η γεωγραφία, η φυσική, η χημεία, η ιατρική και η αστρονομία, η τελειοποίηση της λογικής, των μαθηματικών κ.λ.π. αναλαμβάνει προς την ακτεύθυνση αυτή το φωτισμό των Ελλήνων, έχοντας ως απώτερο στόχο του έργου του τη βελτίωση της ποιότητας

ζωής του κοινωνικού συνόλου και την αύξηση του εμπορικού κέρδους.

Πύρρος Διονύσιος. Λόγιος του 18ου αιώνα και μαθητής του Βενιαμίν Λέσβιου, διδάχτηκε από αυτόν μαθηματικά και φυσική. Σπούδασε στο πανεπιστήμιο της Πάδοβας, όπου ανακηρύχτηκε διδάκτορας ιατρικής και χειρουργικής και ασκήθηκε στο αστεροσκοπείο του Μιλάνου. Ασχολήθηκε με θέματα χημείας, γεωγραφίας. Στο έργο του προβάλλει την αξία της παρατήρησης και του πειράματος για τη γνώση του φυσικού κόσμου. Ιδιαίτερο ήταν το ενδιαφέρον του για την αστρονομία και απέκτησε μεγάλη εμπειρία στη χρήση αστρονομικών οργάνων. Κατασκευαστής οργάνων ο ίδιος, κατασκεύασε ουράνιες σφαίρες, γωνιόμετρα και χάρτες, ενώ το 1844 δώρησε στο νεοσύστατο πανεπιστήμιο των Αθηνών μία υδρόγειο σφαίρα, έργο του. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα άσκησε την ιατρική και εξέδωσε έργα όπως η Γεωγραφία Μεθοδική απάσης της Οικουμένης (Βενετία 1818), η Αριθμητική (Ναύπλιο 1828), η Πρακτική αστρονομία (Αθήνα 1836) και ο Νεώτερος Άτλας (Αθήνα 1845). Ενδιαφέρθηκε για το φαινόμενο των παλιρροιών στο στενό του Ευρίπου. Η Φαρμακοποιία του (Κωνσταντινούπολη 1818) μεταφέρει απόψεις της χημείας του Brugnatelli και περιλαμβάνει Λεξικό όρων και οργάνων Χημικής και Φαρμακευτικής καθώς και πίνακα με σχέδια των οργάνων.

Ραζής Δημήτριος. Έζησε στο διάστημα 1760-1820. Σπούδασε ιατρική στην Πάδοβα, όπου πήρε το δίπλωμα του δόκτορος ιατρικής και φιλοσοφίας. Έγραψε τη Γεωμετρία νέα τάξει και μεθόδω, μετάφραση του έργου του Οκταβιανού Καμετίου από τα λατινικά (Βενετία 1787).

Ράκος Θεόδωρος. Έζησε από τα τέλη 18ου ως τα μέσα 19ου αιώνα. Ασχολήθηκε με θέματα θεωρίας του εμπορίου. Έργο του η μετάφραση του Γαλλικού Εμπορικού Κώδικα (Παρίσις 1820).

Ρήγας Βελεστινλής. Γεννήθηκε στο Βελεστίνο της Θεσσαλίας ίσως το 1757 και πέθανε το 1798. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στη Ζαγορά Πηλίου εγκαταστάθηκε στην Κωνσταντινούπολη όπου και ήρθε σε επαφή με τους φαναριώτικους κύκλους. Το 1786 συμπλήρωσε τις σπουδές του στις παραδουνάβιες ηγεμονίες συνδυάζοντας εμπορικές επιχειρήσεις και διοικητικά καθήκοντα κοντά στους ηγεμόνες. Από το 1797 στη Βιέννη αναπτύσσει εκδοτική δράση, μέσα από την οποία προωθεί τις φιλελεύθερες ιδέες του. Επιστρέφοντας στον ελλαδικό χώρο μέσω Τεργέστης συλλαμβάνεται από την αυστριακή αστυνομία και εκδίδεται στις αρχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, βρίσκοντας σκληρό θάνατο στο φρούριο καλιμέγκταν του Βελιγραδίου το 1798. Έργα του:

Σχολείον των ντελικάτων εραστών, Φυσικής Απάνθισμα. Το τελευταίο είναι ένα εκλαϊκευτικού χαρακτήρα βιβλίο φυσικής, με απαρχαιωμένες αντιλήψεις και επιρροές από το έργο του Petro Bonus της Ferrara Pretiosa Margerita Novella του 1330.

Ρώμπαππας Θεοδόσιος. Λόγιος γνωστός για το έργο του Μαθήματα Ναυτικής Επιστήμης (Bologna 1806) που μετέφρασε από τα γαλλικά και συμπλήρωσε με δικές του παρατηρήσεις και σχόλια. Ακολουθώντας το έργο του Gulague Vincent Francois Jean Lois, Lecons de Navigation, αποσκοπεί να αναδείξει τις αρχές και βάσεις της ναυτικής επιστήμης, επιχειρώντας να περιγράψει και φυσικά φαινόμενα όπως αυτό των παλιρροιών.

Φιλιππίδης Δημήτριος-Δανιήλ. Γεννήθηκε στις Μηλιές Πηλίου περίπου το 1755 και πέθανε στο Μπάλτες Βεσσαραβίας το 1832. Ήταν ιερομόναχος, εξάδερφος του Γρηγορίου Κωνσταντά με τον οποίο συνεργάστηκε στη συγγραφή της Γεωγραφίας Νεωτερικής (Βιέννη 1791). Σπούδασε στις Μηλιές, στον Άθωνα, στη Χίο, στην Κωνσταντινούπολη, στο Βουκουρέστι, στο Παρίσι και δίδαξε στην Αυθεντική Ακαδημία του Ιασίου. Μετέφρασε τη Λογική του Condillac, την Αστρονομία του Lalande και το έργο Στοιχεία ή Φυσικοχημικαί Αρχαί του Brisson. Ενδιαφέρθηκε για τη φιλοσοφία της γλώσσας.